

ØKOKRIM

Desember 2022

Temarapport

Kontant i butikk

Kontant i butikk (KiB) er en tjeneste for bankkunder som tilrettelegger for å foreta innskudd eller uttak av kontanter i matvarebutikker. Formålet er at bankene enklere skal kunne etterleve kravene om å sikre sine kunder et godt tilbud til kontanttjeneste. Denne rapporten kartlegger og beskriver informasjonen de rapporteringspliktige sender inn til hvitvaskingsregisteret ved Økokrim jf. tilknyttet KiB tjenester.

Innhold

1. Formål	3
2. Kontant i butikk-tjenesten	3
3. Datagrunnlag	4
4. Kontant i butikk (KiB) i MT-rapporter	4
4.1. Kvantitative erfaringer fra MT-rapportene	4
4.1.1. Statistikk MT-rapportering.....	4
4.1.2. Næringsgrupper	5
4.1.3. Grunnlagskoder	6
4.1.4. Transaksjonsbeløp.....	7
4.1.5. Personer tilknyttet MT-rapportene	8
4.2. Kvalitative erfaringer fra MT-rapportene	9
4.2.1. MT-rapporter tilknyttet næringsgruppene	9
4.2.2. Mistanke om hvitvasking	9
4.2.3. Mistanke om terrorfinansiering	10
5. Vurdering	10

1. Formål

Formålet med rapporten er å kartlegge og beskrive informasjonen de rapporteringspliktige sender inn til hvitvaskingsregisteret ved Økokrim jf. Hvitvaskingsloven. Rapportene Økokrim mottar blir analysert ved Enheten for finansiell etterretning (EFE). Bakgrunnen for temarapporten om «kontant i butikk» (heretter KiB) er økt etterspørsel etter informasjon fra rapporteringspliktige og kontrollmyndighetene. I tillegg er KiB tjenesten en forholdvis ny tjeneste, hvor Finanstilsynet i deres tematilsynsrapport 2021, kartlegger sårbarheter for at tjenesten utnyttes for hvitvasking, og behov for at bankene justerer risikovurderinger og rutiner¹. Som følge av dette ønsker EFE å bistå med informasjon fra hvitvaskingsregisteret til relevante mottakere.

2. Kontant i butikk-tjenesten

KiB er en utkontraktert tjeneste for innskudd og uttak av kontanter i matvarebutikker tilknyttet NorgesGruppen. Formålet med tjenesten er at bankene enklere skal kunne etterleve kravene om å sikre bankkunder et tilfredsstillende tilbud til kontant-tjenester. Tjenesten er tilgjengelig hos de største matvarebutikkene blant annet Kiwi, Meny og SPAR. Ifølge NorgesGruppen er KiB-tjenesten tilgjengelig for cirka 98 prosent av Norges befolkning, og de fleste bankene i Norge tilbyr denne tjenesten². Standardisert beløpsgrense per transaksjon for uttak er 10.000 kroner og for innskudd 20.000 kroner, men bankene har også anledning til å sette både generelle og individuelle beløpsgrenser for egne kunder.

Matvarebutikker anses ikke som rapporteringspliktige. Dette resulterer i at det ikke eksisterer etablerte antihvitvaskings- og terrorfinansieringsrutiner på lik linje som rapporteringspliktige jf. hvvl § 4. Derimot vil tjenesten berøre de rapporteringspliktige ved at det sannsynligvis ikke utføres tilstrekkelig kontroll og undersøkelse når deres kunder benytter seg av KiB-tjenester i matvarebutikkene. I tematilsynsrapporten bekrefter Finanstilsynet mangelfulle rutiner på oppfølging av utkontrakteringen. Dette gjelder særlig rutiner for løpende vurdering for om den utkontrakterte tjenesten utføres i henhold til egne rutiner hos den enkelte bank og ivaretar kravene til hvitvaskingsregelverket.

¹ <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/ae7df59fdbe74852a1fd8eac7f051f1b/tematilsynsrapport-kontant-i-butikk.pdf>

² <https://www.norgesgruppen.no/presse/nyhetsarkiv/aktuelt/innskudd-og-uttak-av-kontanter-i-dagligvarebutikken/>

3. Datagrunnlag

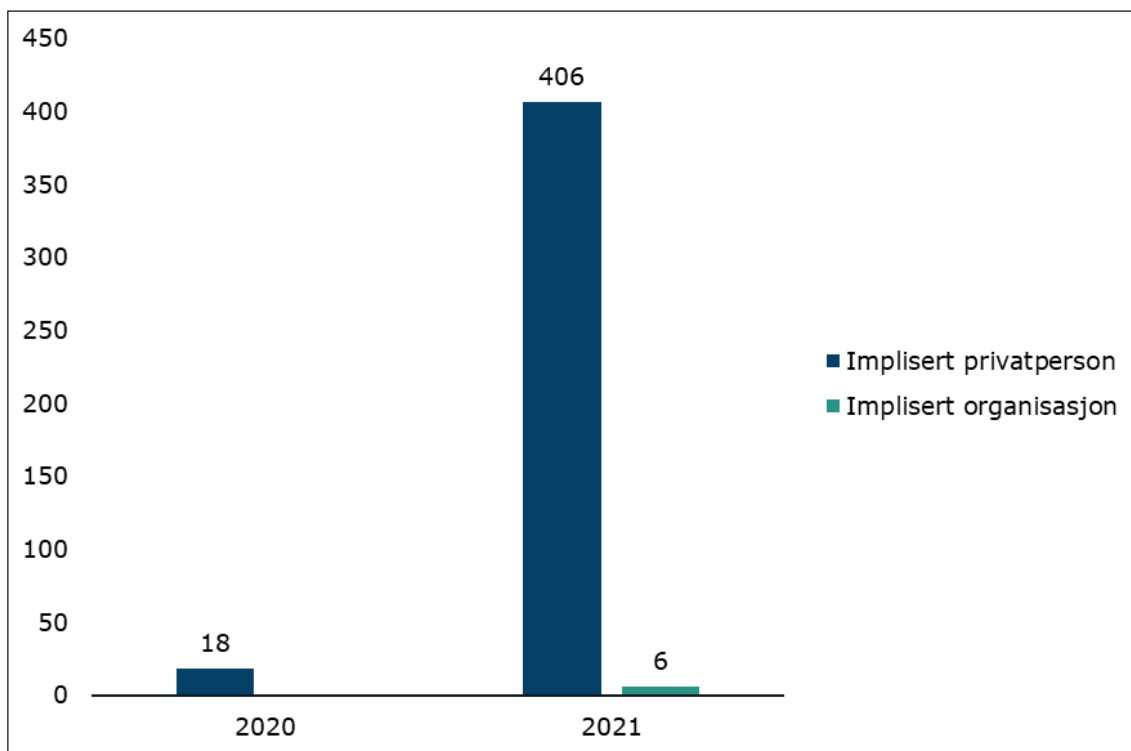
Utvalget av MT-rapporter er basert på MT-rapporter med transaksjon «kontantinnskudd i butikk». «Kontantuttak i butikk» er ikke med i grunnlaget da rapportering på dette er svært lavt.

4. Kontant i butikk (KiB) i MT-rapporter

4.1. Kvantitative erfaringer fra MT-rapportene

4.1.1. Statistikk MT-rapportering

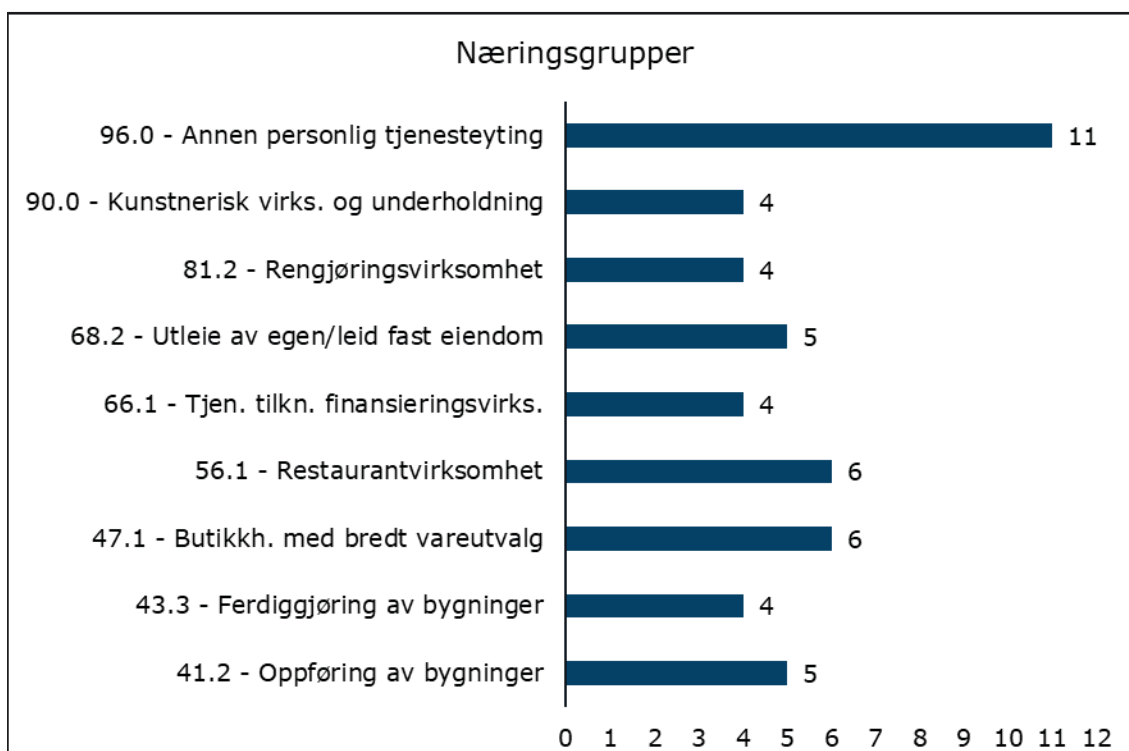
Antall MT-rapporter med transaksjoner tilknyttet KiB har økt etter lanseringen av KiB-tjenesten i 2020. Gjennomgangen av MT-rapportene viser en betydelig høyere andel impliserte privatpersoner enn impliserte organisasjoner (figur 1). KiB tjenester blir hovedsakelig innrapportert av sparebanker (293) og resterende fra forretningsbanker (136) og andre banker (1). EFE har mottatt 10 MT-rapporter med mistanke om terrorfinansiering tilknyttet KiB tjenester (9 i 2021).

Figur 1: Antall mottatte MT-rapporter

4.1.2. Næringsgrupper

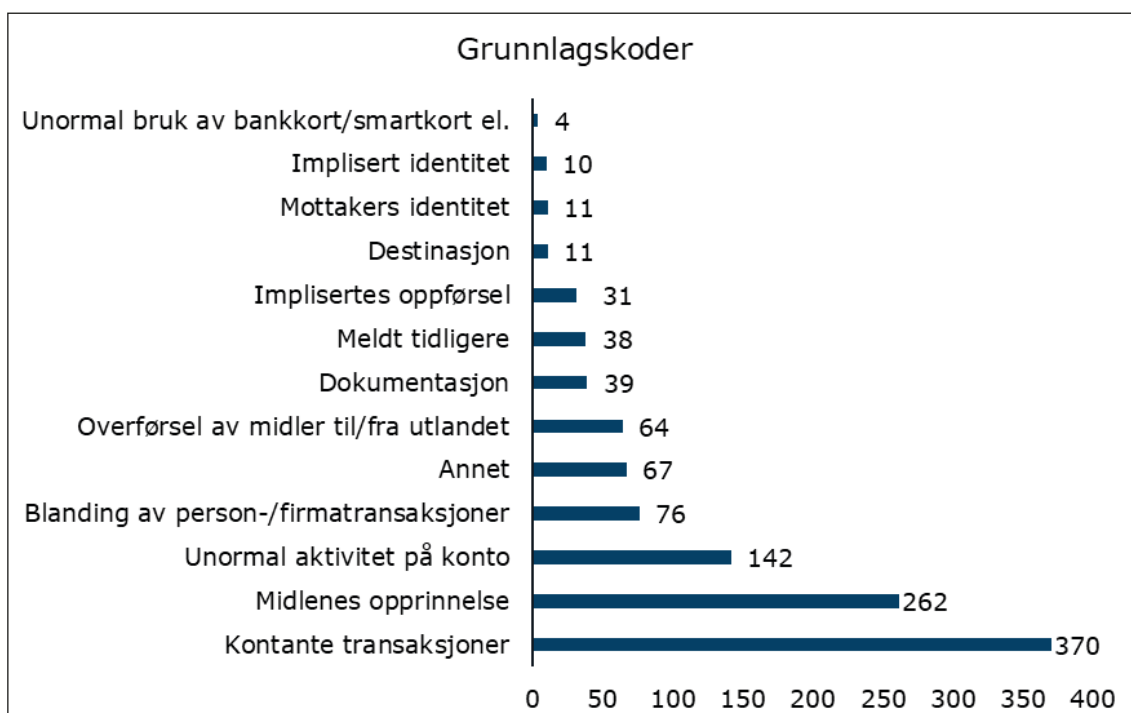
Figuren under viser organisasjoner tilhørende næringsgrupper omtalt i MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester. Dette gjelder både organisasjoner som er implisert og som ikke er implisert, men har en direkte eller indirekte knytning til det mistenkelige forholdet. Næringsgruppen 96 (Annen personlig tjenesteyting) med 11 unike organisasjoner er oftest omtalt, etterfulgt av næringsgruppene 47.1 (Butikkhandel med bredt vareutvalg) og 56.1 (Restaurantvirksomhet).

Figur 2: Næringsgrupper i MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester

4.1.3. Grunnlagskoder

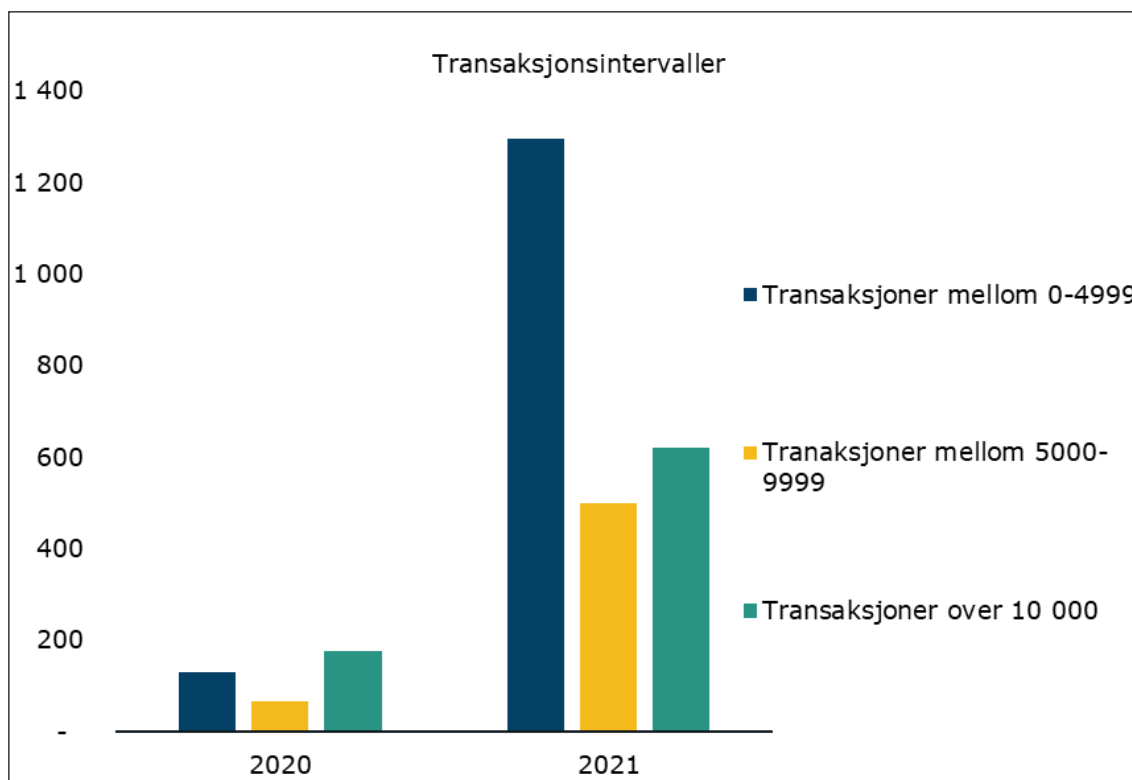
Den mest brukte grunnlagskoden er «kontante transaksjoner» knyttet til innskudd. Nest mest brukt er kodene «midlenes opprinnelse» og «unormal aktivitet på konto». MT-rapportene peker på mistenkelige forhold der det er lite eller ingen inntekt, men likevel store kontantinnskudd. Det gis lite eller ingen indikasjon på midlenes opprinnelse.

Figur 3: Grunnlagskoder brukt i MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester

4.1.4. Transaksjonsbeløp

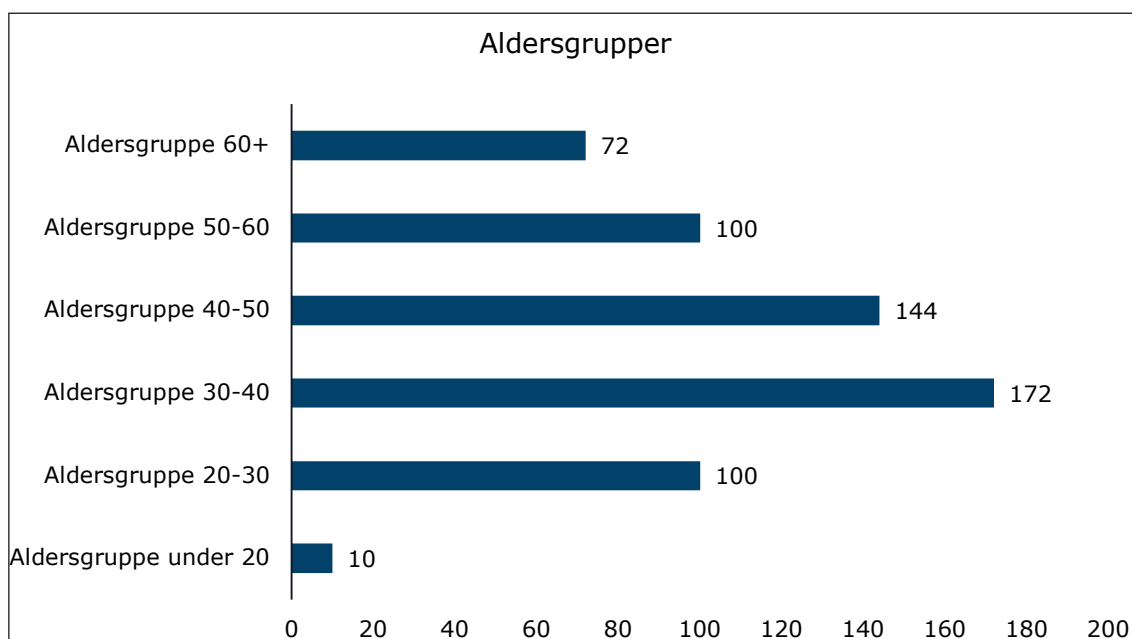
Figuren under viser transaksjonsintervaller i innsendte MT-rapporter om KiB tjenester. Det er innskuddstransaksjoner mellom 0 – 4999 kr som oftest fremgår i MT-rapportene. I perioden 2020-2021 var det registrert gjennomsnittlig 14 transaksjoner per MT-rapport. Transaksjoner utenom MT-rapporter blir ikke fanget opp i hvitvaskingsregisteret.

Figur 4: Transaksjonsintervaller i MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester

4.1.5. Personer tilknyttet MT-rapportene

Det er registrert 834 individer i MT-rapporter om KiB tjenester (63% menn, 29% kvinner og 8% registrert som ukjent). Det gjøres oppmerksom på at disse individene ikke kun er impliserte personer, men også individer som har direkte eller indirekte tilknytning til mistenkelige forholdet. Aldersgruppen mellom 30-50 år er overrepresentert i MT-rapporter knyttet til tjenesten.

Figur 5: Aldersgrupper i MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester

4.2. Kvalitative erfaringer fra MT-rapportene

Dataene som ligger til grunn for den kvalitative analysen er informasjon fra rapporter om mistenkelige forhold registrert med transaksjoner «kontantinnskudd i butikk». Dataene i denne analysen er et relevant uttrekk av 430 MT-rapporter tilknyttet KiB tjenester for perioden 30.04.2020–31.12.2021

4.2.1. MT-rapporter tilknyttet næringsgruppene

Kontantintensive næringer er overrepresentert i MT-rapporter forbundet med KiB tjenester. Eksempelvis er det næringer tilknyttet frisørsalonger, massasjesalonger, restauranter, kiosker, bygg, eiendom og renhold. Mistanken knyttet til disse næringene er hovedsakelig skatteunndragelse av næringsinntekt og hvitvasking av midler fra illegitime aktiviteter. Rapporteringspliktige opplyser at KiB tjenester blir benyttet for å foreta hyppige kontantinnskudd. Basert på ytterligere undersøkelser og kundetiltak, er det indikasjoner som tyder på at tjenesten benyttes for å unndra skatt og merverdiavgift.

Stikkord	Antallet MTR stikkordet er nevnt
Lønn	162/430
Krypto	19/430
Nav	104/430
Narkotika	13/430
Muldyr	12/430
Svindel	31/430
Skatt	160/430

Tabell 1: Nøkkelord brukt i MT-rapporter

4.2.2. Mistanke om hvitvasking

Tabellen over viser de mest brukte ordene i forbindelse med KiB tjenester. Vi ser at «lønn», «NAV» og «skatt» oftest er benyttet. Gjennomgangen av MT-rapportene indikerer at impliserte privatpersoner mottar lønn i form av kontanter som følge av utført arbeid og utfører innskudd til sin bankkonto ved hjelp av KiB tjenesten. Lønnen anses å være uregistrert på bakgrunn av mistanke om svart arbeid. I flere tilfeller beskriver rapporteringspliktige individer som tidligere har vært i arbeid, men på rapporteringstidspunktet mottar støtteordninger på bakgrunn av eksempelvis konkurs eller uføretrygd. Individene som da mottar støtteordninger, gjennomfører også samtidig store kontantinnskudd som anses å være en betaling for utført oppdrag. Individer som utfører store kontantinnskudd med tilknytning til enkelte næringer, spesielt bygg og anlegg, restaurantvirksomhet, renholdvirksomhet og frisørvirksomhet, anses til å motta uregistrert lønn utover deres normale lønningang.

Videre viser innholdet i MT-rapporter at individer som har ingen eller lite lønnsinnang, men utfører store kontantinnskudd gjennom KiB tjenester mistenkeligjøres for muldyraktivitet. Aktiviteten er i forbindelse med eksempelvis bedragerier eller narkotikavirksomhet.

4.2.3. Mistanke om terrorfinansiering

I alle 10 MT-rapporter vedrørende mistanke om terrorfinansiering, opplyser rapporteringspliktige om individer som utfører kontantinnskudd for å kunne overføre midlene til utlandet. Individene benytter betalingsplattformer, blant annet utenlandske betalingstjenester. Midlene blir overført til mottakere som befinner seg i typiske høyrisikoland. Midlenes opprinnelse er ofte uklart og i flere tilfeller samsvarer ikke kontantinnskuddet med lønnsinngangen. Det mistenkes at kontantinnskuddet har sitt opphav fra uregistrert lønn eller innsamling fra privatpersoner.

5. Vurdering

KiB tjenesten skal kunne bidra til enklere etterlevelse av kravene om kontanttjenester til norske forbrukere. Bruk av kontanter er generelt vurdert å innebære høyere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Med utgangspunkt i informasjonen fra MT-rapportene er det vår vurdering at KiB tjenesten kan misbrukes til hvitvasking og terrorfinansiering. Dette underbygges også i Finanstilsynets tematilsynsrapport, som understreker følgende sårbarheter ved KiB tjenesten: «mangler ved bankenes identifisering og vurdering av tjenestens sårbarhet og risiko, vurdering av nødvendig tiltak for å redusere risiko og rutiner, herunder rutiner for å løpende oppfølging, opplæring samt undersøkelser av identifiserte mistenkelige forhold»³.

^{v3} <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/ae7df59fdbe74852a1fd8eac7f051f1b/tematilsynsrapport-kontant-i-butikk.pdf>

Økokrim

Postboks 2096 Vika, 0125 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

E-post: post.okokrim@politiet.no